

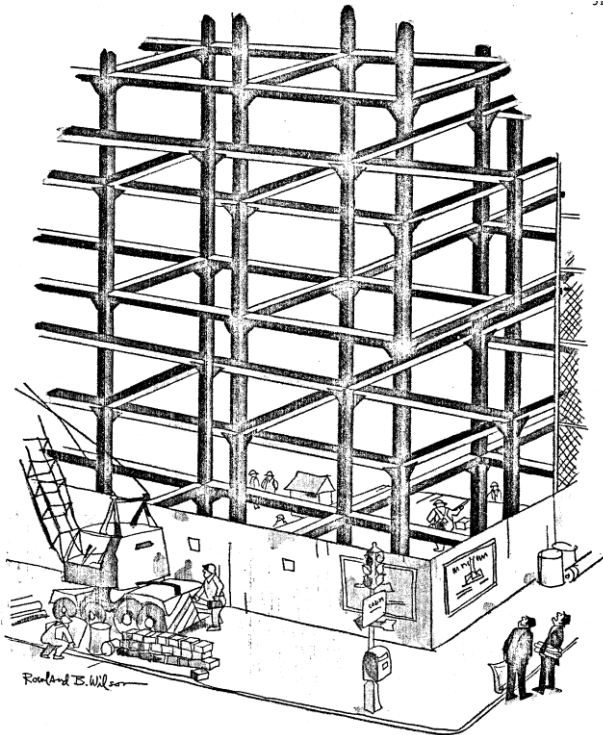
BRUNO's Column

september 2011

HOTEL IN AANBOUW

In mijn column van november 2009 heb ik nog eens duidelijk omschreven wat nu eigenlijk een onmogelijke figuur is .....tenminste, ik dacht dat het duidelijk was.

"I think we'd better have another look at those plans."

Cartoon van Rowland B. Wilson
New Yorker 1966

Maar onlangs kreeg ik via een vriend in de USA het hiernaast afgebeelde krantenknipsel uit de NEW YORKER van 1966. Een aardig grapje dat geïnspireerd was door een artikel over Escher's werk van Martin Gardner in Scientific American. Deze cartoon kon ik niet waarderen als een onmogelijke figuur, terwijl hij toch na wat puzzelen voldeed aan mijn eigen beschrijving van de essentie van een onmogelijke figuur. Die bleek dus onvolledig te zijn. De vele balken zijn op een tegenstrijdige manier met elkaar verbonden, zodat het geheel aan mijn definitie van een onmogelijke figuur voldoet: een afbeelding met een ruimtelijke tegenspraak.

Maar ziet U meer dan een chaotische wir-war van balken? De tekenaar, Rowland B. Wilson, wilde natuurlijk dat uw brein er een bouwsteiger in zag, hij kwam echter niet verder dan dat hij met zijn lijntjes een bouwsteiger bedoelde. Maar het brein volgt een vrij strakke procedure bij het waarnemen ; het maakt niet uit of we een onmogelijke driebalk , een stoel of een wirwar van lijnen bekijken. De uitkomst van de bewerking van het netvliesbeeld in onze hersenen moeten we accepteren ook al komen andere delen van ons brein met bezwaren. Zo blijft een onmogelijke driebalk een ding , een voorstelling van een reëel voorwerp, terwijl we tegelijk zien dat zo'n voorwerp niet kan bestaan. En omgekeerd : de lijntjes van de cartoon worden niet gezien als steigerpalen voor een hotel, maar als een betekenisloos chaotisch geheel en dat blijft zo, al kunnen we een aantal tegenstrijdige verbindingen vinden.

Baarn, August 3, 1966

Het geheel is dus noch een mogelijke, noch een onmogelijke figuur.

Deze cartoon werd destijds door meerdere personen aan Escher toegestuurd. Uit zijn beleefde reactie blijkt (tussen de regels door) dat Escher deze poging om een onmogelijke figuur te tekenen niet kon waarderen.

Dear Mr. Kuch,

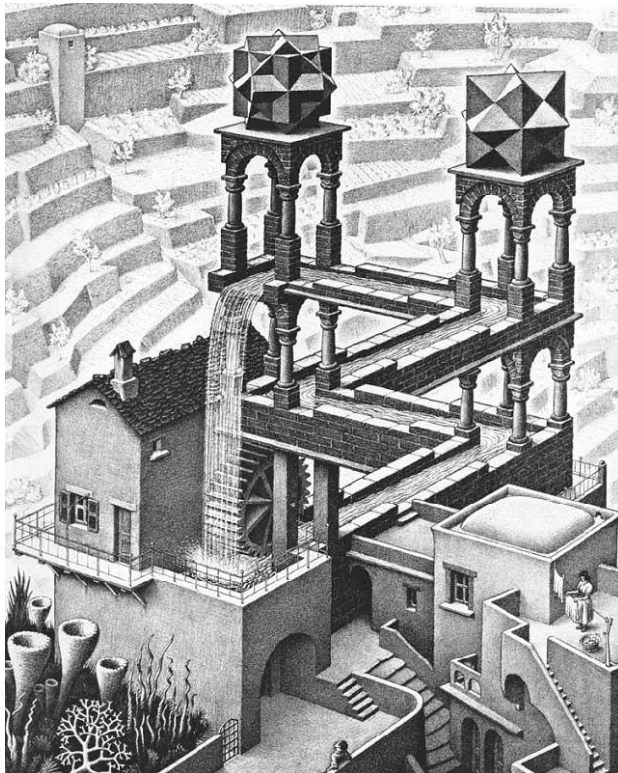
Thank you for thinking of me when you saw [Rowland B.] Wilson's cartoon in the New Yorker. It is curious indeed that they published it one month after Martin Gardner's article in Scientific American about my work.

This was the third time the cartoon | was send me from the U.S.

Yours sincerely, M.C. Escher

Reactie van M.C. Escher op een brief van Mr. Kuch die hem attent maakte op de cartoon.

Kijken we nu eens naar eens naar en onmogelijke figuur van Escher, bijvoorbeeld WATERVAL (1961).

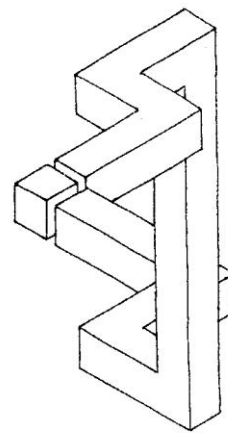

Waterfall van M.C. Escher

In ons brein ontstaat direct een beeld van een gebouwtje annex een waterloop die ervoor zorgt dat een waterrad wordt aangedreven. Het "ding-zijn" komt hier perfect over, met sterke driedimensionale accenten. Tegelijk is de driedimensionale onmogelijkheid van zo'n "ding" overduidelijk aanwezig: de goot die het water naar rechts afvoert loopt naar beneden terwijl het water uiteindelijk ver boven het rad komt en naar beneden valt. Zowel het driedimensionale bestaan als de onmogelijkheid daarvan zijn expliciet in de prent aanwezig, een volmaakte onmogelijke figuur!

Is het voor een goede onmogelijke figuur dan nodig om zo'n architectonisch geheel gedetailleerd te tekenen? Nee, ik geef hier een voorbeeld van een tekening van Oscar Reutersvärd.

Met een minimum aan lijnen maakte hij in 1959 iets abstracts dat in ons brein bewerkt wordt tot een onmiskenbaar driedimensionaal object. En ook de onmogelijkheid van zijn drie dimensionaliteit is meteen duidelijk: onderaan de verticale balk zigzagt een serie balkjes over het horizontale vlak om de balk heen. Hoe kan dat horizontale geheel bij de bovenkant van de balk komen?

*Figure de très grande impossibilité
perspective japonaise n° 91 ed*

Oscar Reutersvärd 1959

Reutersvärd noteerde bij deze tekening : een bijzonder onmogelijke figuur. Wellicht valt U de overeenkomst met Escher's WATERVAL op.

Een aantal stokken op een akkertje in Bali.
Foto: Jeffrey Price

Tot slot nog een bestaande figuur die onmogelijk lijkt. Jeffrey Price, die mij ook de cartoon uit de NEW YORKER had gestuurd nam deze foto op Bali, toen hij daar op vakantie was. Hij vroeg zich af: zie ik nu overal iets Escher-achtigs in? Het is een aantal stokken op een stukje bouwland. Het bestaat, het is dus een ding en alle verbindingen zijn correct. Een mooi voorbeeld dat chaotisch iets anders is dan onmogelijk.